

Спеціалізованій вченій раді ДФ 35.052.077
у Національному університеті
«Львівська політехніка»
(м. Львів, вул. Степана Бандери, 12)

В І Д Г У К

**офіційного опонента на дисертацію Кручиніної Оксани Юріївни
«Міжнародні неурядові організації у забезпеченні миру та безпеки:
інституціональний та функціональний виміри», подану на здобуття вищої
освіти ступеня доктора філософії з галузі знань 29 – міжнародні відносини,
за спеціальністю 291 – міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії**

Відповідно до пункту 6 Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020, одним із найголовніших напрямів реалізації національних інтересів та забезпечення національної безпеки України визначено використання всіх наявних механізмів впливових міжнародних організацій як для консолідації міжнародної підтримки України у протидії російській агресії, відновленні територіальної цілісності та державного суверенітету України, так і для забезпечення міжнародної безпеки та протидії спільним викликам і загрозам, мінімізації їх впливу на Україну. В умовах появи нових глобалізаційних викликів і загроз, в умовах розвитку глобального громадянського суспільства міжнародні неурядові організації (далі – МНУО) все активніше вдаються до взаємодії з міждержавними (міжурядовими) організаціями та окремими державами для досягнення миру та безпеки у конфліктних регіонах, що, як слушно відзначає О. Ю. Кручиніна, *«безумовно, активізує та мобілізує міжнародне громадянське суспільство»*, а також актуалізує дослідницьке завдання проведення комплексного аналізу досягнень НУО щодо гарантування миру та безпеки крізь призму інституціонального і функціонального вимірів їх

діяльності. Водночас, слід додати, що дисертаційна робота О. Ю. Кручиніної спрямована як на визначення переваг, так і недоліків в діяльності МНУО з вирішення миротворчих та безпекових проблем в Україні (стор. 20 дисертації).

У **вступі дисертації** акцентовано увагу на актуальності досліджуваної проблематики, визначено об'єкт і предмет, мета, завдання і методи дослідження, а також подана наукова новизна результатів дисертаційної роботи, вказано на їхнє практичне значення. Чітко окреслено мету дисертаційного дослідження – здійснити комплексне дослідження діяльності МНУО у сфері забезпечення миру та безпеки крізь призму двох вимірів – інституціонального та функціонального. Реалізації мети дисертаційного дослідження послугувало вирішення авторкою дев'яти дослідницьких завдань. При цьому в реалізації дослідницьких завдань О. Ю. Кручиніна застосовує широкий спектр філософських, загальнонаукових та конкретно-наукових методів пізнання об'єкту дослідження. Відразу ж висловимо зауваження щодо занадто деталізованих положень наукової новизни дисертації, що надає їм більш описового, ніж систематизованого характеру. По суті систематизація МНУО, діяльність яких спрямована на забезпечення миру та безпеки, мала б базуватися на визначених авторкою дисертації функціях та формах діяльності МНУО. Втім такий підхід авторки дисертації до визначення наукової новизни дисертаційної роботи може свідчити про ґрунтовне опрацювання досліджуваної проблематики.

У **першому розділі дисертації** проаналізовано концептуально-методологічні підходи в дослідженні місця і ролі МНУО у забезпеченні миру та безпеки в системі міжнародних відносин. На широкому масиві опрацьованих джерел охарактеризовано стан вивчення досліджуваної авторкою дисертації проблематики українськими і зарубіжними ученими. У цьому контексті до позитиву дисертації можна віднести акцентування уваги на важливості міжнародно-правового регулювання діяльності МНУО (стор. 35), проблемі функціональних особливостей діяльності МНУО під час вирішення

міжнародних конфліктів сучасності та запобігання їхньому виникненню. Важливим також є те, що в дисертації наголошується на особливій ролі МНУО в мобілізації міжнародної громадської думки. При цьому методом досягнення завдань МНУО обирають тиск на міждержавні (міжурядові) організації та безпосередньо на конкретні національні держави (стор. 40-41). Відразу ж зазначимо, додаткового пояснення (конкретизації) потребує теза авторки дисертації про те, що *«НУО є суб'єктами відносно нового недержавного рівня»*. Якщо під НУО розумілися власне МНУО, то останні пройшли вражаючу еволюцію з ХІХ століття, коли з'явилися перші такого роду організації. Припустимося думки, що авторка дисертації, мала на увазі появу за доби глобалізації та становлення глобального громадянського суспільства нових різновидів МНУО *«у забезпеченні миру та безпеки згідно з таким критерієм як сфера діяльності (миротворча; безпекова)»* (стор. 24, 40).

У підрозділі 1.2. на стор. 44 дисертації цілком слушно наголошується на вагомому впливі НУО на систему міжнародних відносин, підкріплюючи свою тезу конкретними прикладами співпраці НУО з міждержавними (міжурядовими) організаціями (далі – ММУО) та національними урядами. У цьому ж підрозділі цілком слушно наголошується на тому, що за появи нових глобалізаційних викликів і загроз МНУО застосовують публічну дипломатію, яка є одним з основних засобів застосування «м'якої сили» (стор. 48), тобто, на нашу думку, МНУО таким чином набувають статусу «громадських лобістів» «м'якої безпеки» для конфліктних регіонів.

Другий розділ дисертації по суті присвячений визначенню функціонального виміру МНУО у забезпеченні миру та безпеки.

За результатами всебічного дослідження історії становлення та еволюції МНУО, базуючись на широкому фактологічному матеріалі, у цьому розділі подано: 1) авторську періодизацію еволюції МНУО в історичній ретроспективі; 2) авторську класифікацію функцій МНУО в сучасному суспільстві (стор. 67) з визначенням найтипівіших їх ознак (стор. 69), 3) авторську типологізацію

міжнародних неурядових організацій у сфері миру та безпеки у рамках загальної класифікації МНУО. Слід відзначити, що при написанні цього розділу дисертації її авторкою застосовано творчий підхід до вибору критеріїв такої класифікації МНУО, що, безумовно, підсилює наукову новизну дисертації та свідчить про те, що дисертація базується на результатах, отриманих авторкою самостійно. До того ж вважаємо оптимальним обраний О. Ю. Кручініною дослідницький підхід у класифікації МНУО за сферою (напрямом) їхньої діяльності (як пріоритетний підхід серед інших дослідницьких підходів), що дало змогу відобразити в дисертації універсальність МНУО та глибше дослідити особливості функціонування такого різновиду НУО, що певним чином відобразилося на процесі нормативно-правового регулювання їхньої діяльності національними урядами та ММУО (стор. 76).

Якщо взяти до уваги, що у світовому науково-експертному співтоваристві й дотепер триває дискусія щодо міжнародної правосуб'єктності МНУО, то вважаємо цілком логічним включення авторкою дисертації до наукового аналізу проблематики, пов'язаної з міжнародно-правовим регулюванням діяльності НУО. У цьому контексті перспективним бачиться нам дослідницький підхід авторки дисертації щодо аналізу нормативно-правового регулювання міжнародної діяльності НУО на двох рівнях: на рівні міжнародно-правового регулювання (включає в себе правовий статус, міжнародні норми, міжнародно-правову відповідальність) та на рівні саморегулювання (включає в себе внутрішнє право, кодекси поведінки) (стор. 79).

Третій розділ дисертації присвячений власне інституціональному виміру (інституціональним особливостям) діяльності МНУО у сфері досягнення миру та безпеки. За результатами проведеного авторкою ґрунтовного опрацювання досліджуваної проблеми в дисертації подано інфографіку інституціонального механізму ефективного функціонування МНУО у сфері забезпечення миру та безпеки, систематизовано найбільш характерні для МНУО інституціональні характеристики (відмінні від інших різновидів НУО), що підсилює позитивне

враження від дисертаційної роботи. Водночас підрозділ 3.1. явно перенасичений фактологічним матеріалом (констатацією фактів) довідниково-інформаційного характеру про орієнтовані на забезпечення миру й безпеку МНУО. Водночас, в дисертації виокремлено наступні елементи інституціонального механізму функціонування МНУО: стратегічне управління; місія, цінності, бачення; стратегічний план; стиль управління / лідерство; організаційна структура; операційне управління; людські ресурси. Крім того подано деталізовану характеристику основних елементів зовнішнього інституціонального середовища МНУО. Тим не менше, більш розгорнута характеристика власне вищезазначених інституціональних елементів МНУО, проведення авторкою дисертації більш розширеного аналізу інституціональної специфіки МНУО та впливу на них зовнішнього інституціонального середовища значно підсилило б основні положення та висновки дисертації. У цьому контексті цілком логічним вважаємо відведення авторкою дисертації окремого підрозділу (3.2.) для аналізу взаємодії МНУО з міждержавними (міжурядовими) організаціями з метою запобігання міжнародним конфліктам, гарантування безпеки та досягнення миру в конфліктних регіонах світу.

У четвертому розділі проаналізовано глобальний і національний аспекти миротворчого та безпекового потенціалу діяльності МНУО; акцентовано увагу на основних і суперечливих тенденціях їхньої діяльності у сфері вирішення миротворчих та безпекових проблем в Україні; подано рекомендації стосовно залучення МНУО до врегулювання військового конфлікту на Сході України. Слід також додати, що авторкою дисертації застосовано структурно-функціональний і системний підходи до аналізу діяльності МНУО у сфері забезпечення миру та безпеки, що дало змогу зробити основний акцент на двох найголовніших складових цієї діяльності (миротворчої і безпекової), виокремити та охарактеризувати різновиди миротворчої та інформаційної функцій МНУО. Особливого значення в дисертаційній роботі надається соціально-гуманітарній функції МНУО, орієнтованих на діяльність у сфері

забезпечення безпеки, таким різновидам цієї діяльності, якими є гуманітарна, правозахисна, медична, екологічна. Загалом, авторський підхід до аналізу функціонального виміру діяльності МНУО базується на аналізі миротворчої та інформаційної функцій в миротворчій сфері та соціально-гуманітарної функції – в безпековій сфері діяльності МНУО з метою запобігання та вирішення конфліктів регіонального рівня.

На широкому масиві фактологічного матеріалу подій за сучасної доби та в історичній ретроспективі авторка дисертації переконливо доводить, що *«неурядові організації досягли високого ступеня «доброї волі» серед інших міжнародних акторів. Вони... першими приходять на територію, де розпочався конфлікт, та останніми її покидають... у багатьох неурядових організаціях є висококваліфікований персонал, який може... з нестандартним підходом втручатися у конфліктні ситуації з метою їхнього вирішення»* (стор. 132); *«НУО виступають тими незалежними посередниками, які зазвичай можуть вступати в діалог з різними сторонами конфлікту та сприяти пошукові оптимальних рішень щодо урегулювання інтересів протидіючих сторін»* (стор. 158-159). Водночас, як і у випадку з викладом матеріалу у підрозділі 3.1., підрозділ 4.1. перенасичений фактологічним матеріалом довідниково-інформаційного характеру.

Загалом у підрозділі 4.1. вказано на ключові переваги і недоліки залучення МНУО до попередження та вирішення регіональних конфліктів. При цьому не можна оминати увагою слушний висновок О. Ю. Кручініної про те, що *«МНУО часто залежать від урядових «донорів», тому їхні дії інколи є політизованими та ангажованими, тобто відбувається здійснення опосередкованого контролю та втручання урядів чи інших фінансових донорів в діяльність МНУО»* (стор.159). Погоджуючись з таким висновком, вважаємо за необхідне додати, що організоване суспільство (громадський сектор) України сьогодні багато є заручником власних недоліків громадської активності та самоорганізації. Значна частина громадських об'єднань України сьогодні критично залежні від

іноземного фінансування (ММУО, МНУО, національних урядів). Це зумовлює переважання штучного, далекого від реальних потреб українського суспільства «порядку денного» розвитку громадянської активності. Приміром, вище вказані закордонні донори й дотепер виділяють величезні кошти на проекти із забезпечення гендерної рівності, формування етнорасової толерантності, з питань ювенальної юстиції, захисту тварин тощо. За такої ситуації українські громадські активісти, змушені обслуговувати зарубіжні гуманітарні пріоритети.

На нашу думку, наведений у підрозділі 4.2. прискіпливий і об'єктивний аналіз посередницької діяльності МНУО у забезпеченні миру на сході України, подоланні наслідків збройного конфлікту у цьому регіоні, реалізації миротворчих ініціатив та проектів, спрямованих на його врегулювання, обумовив об'єктивну оцінку та зважені висновки авторки дисертації щодо залучення МНУО до вирішення миротворчих проблем в Україні.

Дисертаційна робота завершується логічними та обґрунтованими узагальнюючими висновками, що синтезують її основні положення, мають наукову новизну та значення для сучасної політичної практики.

Відзначаючи високий рівень теоретико-методологічної розробки теми дисертаційного дослідження, її практичну значущість вважаємо за необхідне вказати на дискусійні або такі, що потребують додаткового пояснення, основні положення та висновки дисертації, які, безумовно, за належного їх опрацювання, можуть визначати подальші поглиблені дослідження О. Ю. Кручіної проблематики, дотичної до нинішньої теми її кандидатської дисертації.

1. Характеризуючи методологічну основу дисертації її авторка вдається до перебільшення ролі МНУО на міжнародній арені у сфері миру та безпеки. Особливо це характерно для тієї частини тексту дисертації, де мова йде про застосування нею неінституціонального підходу в дисертаційному дослідженні, де МНУО аналізуються як політичні інститути, «повноправні політичні актори». Та, як відомо, політичні інститути – це, передовсім,

різновид соціальних інститутів, завданнями яких є встановлення, виконання та підтримання влади. При цьому авторка дисертації зазначає: *«як політичні інститути міжнародні неурядові організації є однією з важливих детермінант, що визначає результати міжнародної політики та допомагає іншим політичним акторам (урядовим та міжурядовим) усвідомлювати свої цілі та шляхи їхнього досягнення»* (стор. 21). Аналогічний за змістом матеріал подано на стор. 52 дисертації із зазначенням автора цих сентенцій (Демчишак Р. Наукові підходи до розуміння сутності поняття «політичний інститут» // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 2015. Вип. 27. С. 9–14). Далі по тексту зазначається, що *«МНУО виступають сьогодні новими суб'єктами міжнародних відносин, які реалізують глобальні завдання суспільства»*, зокрема в політичній сфері. Водночас, на стор. 44 дисертації стверджується, що *«НУО часто є політично нейтральними», «а це означає, що вони можуть перебувати у зоні воєнного конфлікту, налагоджувати зв'язок із протидіючими сторонами та надавати допомогу цивільному населенню»*.

2. Виклад матеріалу в підрозділі 1.2. на стор. 40 починається з концептуальної тези авторки дисертації про те, що *«...відбувається еволюція системи міжнародних відносин... яка передбачає вкорінення лібералізму в міжнародному співробітництві через... формування та розширення мережі неурядових організацій. Сьогодні... лібералізм утверджується як життєздатна політична стратегія [виділено нами]»*, при цьому, як зазначається далі по тексту дисертації, створення і розвиток вільного та відповідального за себе глобального громадянського суспільства є неможливим без наявності та функціонування як ММУО, так і МНУО, які будуть регулювати ці ліберальні цінності та порядок. На нашу думку, така теза авторки дисертації є вельми дискусійною з огляду на те, очевидний і до пандемічної кризи занепад світового ліберального порядку став наслідком кризи стратегування та відповідальності. Поширення глобальних проблем (економіка,

екологія, міграція, а тепер й пандемія) випереджає можливості вироблення універсальних стратегій їх подолання. Відтак, формується запит на швидке вирішення принаймні частини х новітніх викликів на локальному (національно-державному, максимум – регіональному) рівні. За такої ситуації переосмисленню та ревізії піддається сама ідеологія лібералізму як основа сучасного врядування та громадянськості. Вважаємо, що саме ерозія звичних засад ліберальної демократії – передусім, доктрини прав людини – в оглядній перспективі є головним системним викликом для громадянського суспільства. Глобальне наростання етатистських тенденцій та закономірний в часи випробувань суспільний запит на жорстку владу цілком можуть спричинити обмеження громадської участі в політичному процесі та формуванні антикризових стратегій.

3. Аналізуючи у підрозділі 1.2. дисертації концепцію міжнародних неурядових організацій як елементів (суб'єктів) глобального громадянського суспільства, авторка дисертації припускається думки, що міжнародні громадські організації можна вважати елементами власне глобального громадянського суспільства, ефективним його інструментом (відразу ж зазначимо, що під глобальним громадянським суспільством частина дослідників розуміє наднаціональне, універсальне вираження способу колективного існування людей в країнах з різними стадіями розвитку, у різному культурно-історичному контексті). Наступне ж за цим речення, на нашу думку, потребує додаткового пояснення: *«...глобальне громадянське суспільство [по суті метафоричне словосполучення] прагне об'єднати свої громадські інтереси для того, щоб розв'язувати сучасні проблеми, розробляючи стратегії, які б забезпечували служіння глобалізації на благо всіх [виділено нами]»* (стор. 45). На нашу думку, **більш логічно (у контексті досліджуваної в дисертації проблематики) зробити акцент на МНУО як суб'єктів системи міжнародних відносин.** При цьому у визначенні МНУО вважаємо за необхідне взяти за основу резолюцію № 288 від 27 лютого 1950 року, ухвалену

Економічною і соціальною радою ООН, в якій наголошувалося, що **будь-яка міжнародна організація**, угода про створення якої не має міжурядового характеру, розглядатиметься як неурядова організація. Водночас, авторка дисертації на стор. 64 акцентує увагу на тому, що *«у сучасному міжнародному праві НУО, діяльність якої має міжнародний характер, розглядають не як різновид міжнародних організацій, а як національну організацію, створену відповідно до законодавства конкретної держави»*.

4. У підрозділі 4.2. на стор. 163 зазначається, що *«МНУО сьогодні беруть на себе функцію тієї рушійної сили, яка об'єднує, мотивує, інтегрує та адаптовує і світове, і вітчизняне співтовариство до сучасних зовнішніх та внутрішніх викликів і загроз для міжнародної безпеки [виділено нами]»; «за теперішньої ситуації в Україні МНУО відіграють важливу роль у процесі формування сучасного громадянського суспільства, становлення демократії та захисту прав громадян»*. На нашу думку, такі висновки авторки дисертації потребують додаткового пояснення, адже далі по тексті вказується на те, що *«на сьогодні в Україні функціонують численні МНУО з різними сферами діяльності»*, аналізується *«діяльність МНУО у двох сферах – миротворчій та безпековій»*. Втім, фактично відповідного спрямування діяльність МНУО проаналізована на прикладах лише шести МНУО, діяльність однієї з яких – Міжнародної кризової групи – зводиться до надання урядам України, Росії, США, ЄС, НАТО та їхнім державам-членам пропозицій, які мають рекомендаційний характер. Слід також додати, що, судячи зі змісту тексту дисертації, значний сегмент МНУО, які позиціонують себе у сфері забезпечення миру та безпеки й вирізняються своєю активністю в умовах збройного конфлікту на сході України, складають МНУО, орієнтовані на експертно-дослідницьку та інформаційно-просвітницьку діяльність.

У контексті вищезазначеного та базуючись на результатах наукових і соціологічних досліджень безпосереднього залучення організацій громадянського суспільства України (ОГС) до вирішення нагальних проблем

різних соціальних груп населення, постраждалих внаслідок бойових дій на сході України, **цілком логічно було б у підрозділі 4.2 більше уваги приділити діяльності українських ОГС, яка стала можливою за отримання іноземної фінансової допомоги (іноземних грантів)** під реалізацію проектів (програм) з вирішення нагальних проблем українських військових, які отримали тяжкі поранення або потребують медико-психологічної допомоги, внутрішньо переміщених осіб, громадян України, що мешкають у населених пунктах прифронтової зони – на підконтрольній Україні території Луганської і Донецької областей, інших категорій громадян України. Така іноземна допомога надається упродовж усі роки збройного конфлікту на сході України від МНУО гуманітарного, медичного, правозахисного, екологічного спрямування, ММУО та національних урядів США, країн-членів ЄС, інших країн світу. Вищезазначене зауваження, безумовно, визначає предмет окремого наукового дослідження.

5. Насамкінець, відзначаючи належний рівень обґрунтованості основних положень, висновків і рекомендацій дисертації вважаємо за необхідне вказати на гіперболізацію місця та ролі МНУО в системі міжнародних відносин у сфері забезпечення миру і безпеки на кшталт того, що МНУО *«розпочали брати безпосередню участь у глобальному управлінні, а з часом поступово збільшилась їхня кількість та міра впливу на політику світового співтовариства»* (стор. 87-88); *«МНУО сьогодні здійснюють колосальний вплив на дії та розвиток і урядових, і міжурядових акторів та, виражаючи думку світового громадянського суспільства, виступають каталізатором глобальних змін цивілізації»* (стор. 128); *«у результаті дослідження доведено, що МНУО, як представники зрілого та усвідомленого світового громадянського суспільства... є тими міжнародними акторами, які найперші входять у зону конфлікту... [виділено нами]»* (стор. 180).

Підсумовуючи усе вищезазначене, вважаємо, що дисертаційна робота виконана на належному науково-теоретичному рівні й свідчить про здатність

її авторки до оперування фактологічним матеріалом, що вона має необхідні вміння до його структурування, аналізу, за його результатами – роботи зважені висновки. Також вважаємо за необхідне відзначити, що дисертаційна робота є творчим результатом самостійного бачення її авторкою оптимальних шляхів розв'язання проблем, пов'язаних із вирішенням дослідницьких завдань. Узагальнені висновки дисертаційної роботи мають належний ступінь обґрунтованості, представляють наукову і практичну значущість.

Ключові ідеї та результати дисертаційного дослідження отримали висвітлення у 15-х наукових публікаціях, дві з яких опубліковані у закордонних фахових наукових виданнях, у доповідях на міжнародних науково-практичних конференціях.

Зазначені вище зауваження скоріше мають рекомендаційний характер і загалом не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, визначають перспективні напрями дослідження взаємопов'язаності явищ (процесів), що характеризують діяльність МНУО у сфері забезпечення миру та безпеки, їхню взаємодію за цими напрямками з ММУО та національними урядами.

Є всі підстави вважати, що дисертаційна робота на тему **«Міжнародні неурядові організації у забезпеченні миру та безпеки: інституціональний та функціональний виміри»** виконана на належному теоретичному і методологічному рівнях, її основні положення апробовано у достатній кількості наукових публікацій і наукових конференцій, є творчою науково-дослідницькою розробкою, у якій представлено нові науково обґрунтовані результати.

Таким чином, дисертація на вищезазначену тему є оригінальним і завершеним дослідженням, відповідає вимогам Наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», а також Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії

(Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167), а її авторка, **Кручиніна Оксана Юріївна**, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 29 – міжнародні відносини за спеціальністю 291 – міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії.

Офіційний опонент:

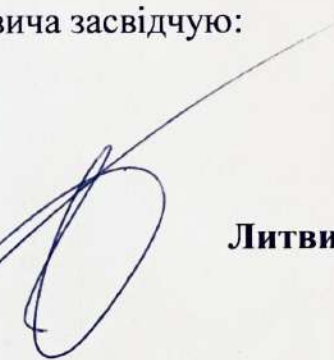
доктор політичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
головний науковий співробітник відділу
гуманітарної політики та розвитку
громадянського суспільства центру
суспільних досліджень Національного
інституту стратегічних досліджень

Корнієвський О.А.

Підпис Корнієвського Олександра Анатолійовича засвідчую:

Директор Національного інституту
стратегічних досліджень,
доктор політичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України

Литвиненко О. В.